Zbiór Orzeczeń

WYROK SĄDU (trzecia izba)

z dnia 27 listopada 2014 r.*

Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Rynek transformatorów mocy — Decyzja stwierdzająca naruszenie art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG — Wpływ na handel między państwami członkowskimi — Pojęcie przedsiębiorstwa — Możliwość przypisania zachowania noszącego znamiona naruszenia — Domniemanie rzeczywistego wywierania przez spółkę dominującą decydującego wpływu na zachowanie spółki zależnej — Obowiązek uzasadnienia

W sprawie T-517/09

Alstom, z siedzibą w Levallois-Perret (Francja), reprezentowana przez adwokatów J. Derenne'a oraz A. Müller-Rappard,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej początkowo przez A. Bouqueta, N. von Lingena i K. Mojzesowicz, a następnie przez A. Bouqueta, K. Mojzesowicz i P. Van Nuffela, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot żądanie stwierdzenia nieważności decyzji Komisji C(2009) 7601 wersja ostateczna z dnia 7 października 2009 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.129 – Transformatory mocy),

SĄD (trzecia izba),

w składzie: O. Czúcz (sprawozdawca), prezes, I. Labucka i D. Gratsias, sędziowie,

sekretarz: C. Kristensen, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 9 lipca 2012 r.,

wydaje następujący

* Język postępowania: francuski.

Wyrok

Okoliczności powstania sporu i zaskarżona decyzja

1 Sektor, którego dotyczy rozpatrywane zachowanie antykonkurencyjne, jest sektorem transformatorów mocy, autotransformatorów i dławików kompensacyjnych dla napięć, począwszy od 380 kV. Transformator mocy jest ważnym komponentem elektrycznym, zmniejszającym lub zwiększającym napięcie w obwodzie elektrycznym. Transformatory mocy sprzedaje się jako osobne komponenty lub jako części składowe wolno stojących podstacji elektrycznych.

2 W okresie mającym znaczenie dla niniejszego sporu, czyli od 9 czerwca 1999 r. do 15 maja 2003 r., Alstom T&D SA prowadził działalność w sektorze transformatorów mocy. Przez cały ten okres skarżąca spółka Alstom posiadała 100% kapitału spółki Alstom France SA (nazwanej w sierpniu 1999 r. Alstom Holdings), która natomiast posiadała 100% Alstomu T&D SA.

3 Po sprzedaży działalności polegającej na produkcji transformatorów mocy z grupy Alstom na rzecz grupy Areva Alstom T&D został przekazany w 2004 r. do kontrolowanej przez Arevę SA grupy Areva, a następnie jego nazwę zmieniono na Areva T&D SA.

4 W dniach 8 sierpnia 2007 r. i 18 marca 2008 r. Komisja Wspólnot Europejskich skierowała do skarżącej żądania udzielenia informacji, na które skarżąca udzieliła odpowiedzi, odpowiednio, w dniach 7 września 2007 r. i 28 lutego 2008 r.

5 W dniu 30 września 2008 r. Komisja postanowiła wszcząć przeciwko adresatom zaskarżonej decyzji postępowanie dotyczące rynku transformatorów mocy.

6 W dniu 20 listopada 2008 r. wystosowane zostało pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Skarżąca odpowiedziała na nie w dniu 20 stycznia 2009 r. W dniu 17 lutego 2009 r. odbyło się przesłuchanie.

7 W dniu 7 października 2009 r. Komisja przyjęła decyzję C(2009) 7601 wersja ostateczna dotyczącą postępowania na mocy art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.129 – Transformatory mocy) (zwaną dalej „zaskarżoną decyzją"), w której stwierdziła, że Areva T&D i skarżąca naruszyły art. 81 WE i art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (zwanego dalej „porozumieniem EOG"), oraz nałożyła na skarżącą grzywnę w kwocie 16,5 mln EUR; Areva T&D została uznana za odpowiedzialną solidarnie za zapłatę tej grzywny do kwoty 13,53 mln EUR.

8 W zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że Areva T&D uczestniczyła, przynajmniej w okresie pomiędzy 9 czerwca 1999 r. a 15 maja 2003 r., w „gentlemen's agreement" (porozumieniu dżentelmeńskim), stanowiącym bezprawny kartel obejmujący całe terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), polegający na ustnym porozumieniu pomiędzy europejskimi i japońskimi producentami transformatorów mocy mającym za przedmiot poszanowanie rynków wewnętrznych każdego z producentów i powstrzymywanie się od prowadzenia sprzedaży [na rynkach innych producentów].

9 W zakresie dotyczącym organizacji tego gentlemen's agreement Komisja przyjęła, że uczestniczące w nim przedsiębiorstwa zostały podzielone na dwie grupy: europejską i japońską, a każda grupa powinna była powołać jedno z uczestniczących w nim przedsiębiorstw jako sekretarza grupy, i że przez cały okres trwania naruszenia spółka Siemens pełniła funkcję sekretarza grupy europejskiej, a spółka Hitachi – grupy japońskiej. Stwierdziła ona również, że porozumienie o podziale rynku zostało uzupełnione porozumieniem w przedmiocie podawania do wiadomości przetargów (projektów) z obszaru drugiej grupy, zgodnie z którym to porozumieniem projekty te winny były zostać podane do wiadomości sekretarza drugiej grupy w celu rozdzielenia ich między jej członków.

10 Zaskarżona decyzja dotyczy rynku transformatorów mocy, które są sprzedawane indywidualnie bądź też stanowią część składową gotowych projektów, nie obejmuje natomiast transformatorów mocy sprzedawanych jako części podstacji na bazie rozdzielnic z izolacją gazową, które były już przedmiotem decyzji Komisji C(2006) 6762 wersja ostateczna z dnia 24 stycznia 2007 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38.899 – Rozdzielnice z izolacją gazową) (streszczenie opublikowane w Dz.U. 2008, C 5, s. 7).

11 W zawartych w pkt 5.5 zaskarżonej decyzji motywach 171–174 Komisja stwierdziła, że gentlemen's agreement wywierało wpływ na wymianę handlową między państwami członkowskimi i między państwami będącymi stronami porozumienia EOG.

12 W zawartych w pkt 6 zaskarżonej decyzji motywach 183–205 Komisja stwierdziła, że skarżąca i Areva T&D, zwana następnie Alstomem T&D, były solidarnie odpowiedzialne za naruszenie popełnione w okresie pomiędzy 9 czerwca 1999 r. a 25 marca 2003 r. W związku z tym stwierdziła ona z jednej strony, że ze względu na okoliczność, iż skarżąca posiadała 100% kapitału spółki Areva T&D, zwanej następnie Alstomem T&D, Komisja mogła domniemywać, że skarżąca wywierała decydujący wpływ na zachowanie Arevy T&D, a z drugiej strony, że skarżąca nie przedstawiła argumentów umożliwiających obalenie tego domniemania.

13 Różnica pomiędzy kwotą grzywny nałożoną na skarżącą a kwotą grzywny nałożoną na Arevę T&D uzasadniona jest okolicznością, że Komisja obniżyła kwotę grzywny nałożonej na Arevę T&D o 18% z tytułu skutecznej współpracy wykraczającej poza zakres zastosowania komunikatu w sprawie zwolnienia z grzywien i zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3).

14 Komisja przekazała skarżącej zaskarżoną decyzję pismem z dnia 8 października 2009 r., które skarżąca otrzymała w dniu 9 października 2009 r.

Przebieg postępowania i żądania stron

15 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 21 grudnia 2009 r. skarżąca wniosła niniejszą skargę.

16 Skarżąca wnosi do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji;

— stwierdzenie nieważności decyzji zawartej w piśmie księgowego z dnia 10 grudnia 2009 r.;

— obciążenie Komisji kosztami.

17 Komisja wniosła z jednej strony odpowiedź na skargę, zarejestrowaną w sekretariacie Sądu w dniu 19 kwietnia 2010 r., w której wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji;

— obciążenie skarżącej kosztami.

18 Z drugiej strony instytucja ta wniosła do sekretariatu Sądu zarejestrowane w dniu 19 kwietnia 2010 r. pismo w przedmiocie zarzutu niedopuszczalności żądania stwierdzenia nieważności decyzji zawartej w piśmie księgowego. W ramach tego zarzutu niedopuszczalności Komisja wnosi do Sądu o:

— odrzucenie skargi o stwierdzenie nieważności decyzji zawartej w piśmie księgowego jako oczywiście niedopuszczalnej;

— tytułem żądania ewentualnego – umorzenie postępowania;

— w każdym wypadku:

— obciążenie skarżącej kosztami związanymi z postępowaniem;

— tytułem żądania ewentualnego – stwierdzenie, że każda ze stron pokrywa własne koszty związane z postępowaniem.

19 Pismem zarejestrowanym w sekretariacie Sądu w dniu 18 czerwca 2010 r. skarżąca przedstawiła swoje uwagi dotyczące kwestii zarzutu niedopuszczalności. Wnosi ona do Sądu o:

— oddalenie zarzutu niedopuszczalności i zwrócenie się do Komisji o przedstawienie argumentów obrony co do istoty;

— tytułem ewentualnym – połączenie badania dopuszczalności z badaniem sprawy co do istoty i zwrócenie się do Komisji o przedstawienie argumentów obrony co do istoty;

— obciążenie Komisji kosztami związanymi z postępowaniem.

20 W dniu 24 października 2011 r. sprawa została przydzielona nowemu sędziemu sprawozdawcy, wchodzącemu w skład trzeciej izby Sądu.

21 W postanowieniu z dnia 24 kwietnia 2012 r., Alstom/Komisja, niepublikowanym w Zbiorze, Sąd (trzecia izba) orzekł, że nie ma potrzeby orzekania w przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności decyzji zawartej w piśmie księgowego i że rozstrzygnięcie o kosztach nastąpi w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

22 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (trzecia izba) postanowił w ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu postępowania przed Sądem zadać stronom pytania, na które strony te udzieliły odpowiedzi w wyznaczonym terminie, oraz otworzyć ustny etap postępowania.

23 Na rozprawie, która odbyła się w dniu 9 lipca 2012 r., wysłuchano wystąpień stron oraz ich odpowiedzi na zadane przez Sąd pytania.

24 Ze względu na związek pomiędzy niniejszą sprawą a sprawą T-521/09, Alstom Grid/Komisja, Sąd postanowił ogłosić wyroki w obu tych sprawach jednocześnie. W sprawie T-521/09, Alstom Grid/Komisja, Sąd zawiesił postępowanie do czasu ogłoszenia orzeczenia Trybunału kończącego postępowanie w sprawie C-231/11 P, Komisja/Siemens Österreich i in., a więc do dnia 10 kwietnia 2014 r.

Co do prawa

25 Skarga o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji oparta została na trzech zarzutach. Zarzut pierwszy dotyczy naruszenia zasad prawnych mających zastosowanie w odniesieniu do odpowiedzialności solidarnej dwóch spółek. Zarzut ten złożony jest z dwóch części, opartych, po pierwsze, na naruszeniu orzecznictwa znajdującego zastosowanie do odpowiedzialności solidarnej, a po drugie, na naruszeniu ogólnej zasady indywidualizacji kar ze względu na przyjęcie w nieuzasadniony sposób odpowiedzialności solidarnej. Zarzut drugi dotyczy naruszenia obowiązku uzasadnienia. Dzieli się on na trzy części, oparte, po pierwsze, na niewystarczającym uzasadnieniu w zakresie istnienia wpływu na handel pomiędzy państwami członkowskimi i państwami będącymi stronami porozumienia EOG, po drugie, na braku uzasadnienia wyciągniętego przez Komisję wniosku, zgodnie z którym

skarżąca nie obaliła domniemania ponoszenia przez spółkę dominującą odpowiedzialności za działania swej spółki zależnej, i po trzecie, na wewnętrznej sprzeczności uzasadnienia w zakresie dotyczącym łącznej odpowiedzialności skarżącej i jej spółki zależnej. Zarzut trzeci oparty jest na naruszeniu art. 81 WE w związku z zasadami dotyczącymi możliwości przypisywania spółkom dominującym odpowiedzialności za naruszenia popełnione przez ich spółki zależne.

26 W ocenie Sądu należy w pierwszej kolejności zbadać część pierwszą zarzutu drugiego, odnoszącą się do uzasadnienia przez Komisję wniosku dotyczącego wpływu na handel pomiędzy państwami członkowskimi, a następnie przeanalizować zarzuty i ich części dotyczące decyzji Komisji w sprawie przypisania skarżącej zachowania jej spółki zależnej, w okresie jej udziału w gentlemen's agreement zwanej Alstomem T&D, w chwili wydania zaskarżonej decyzji – Arevą T&D, a od stycznia 2010 r., w wyniku jej odkupienia przez Alstom, Alstomem Grid SAS (zwanej dalej „spółką zależną T&D").

1. *W przedmiocie części pierwszej zarzutu drugiego, opartej na niewystarczającym uzasadnieniu wpływu na handel*

27 W części pierwszej zarzutu drugiego skarżąca podnosi, że Komisja nie uzasadniła w wystarczający sposób swojego stwierdzenia, iż gentlemen's agreement wywierało wpływ na handel między państwami członkowskimi i państwami będącymi stronami porozumienia EOG.

28 W związku z tym należy przypomnieć, że obowiązek uzasadnienia przewidziany w art. 253 WE stanowi istotny wymóg formalny, który trzeba odróżnić od kwestii słuszności uzasadnienia, dotyczącej zgodności z prawem spornego aktu co do istoty (wyroki: z dnia 2 kwietnia 1998 r., Komisja/Sytraval i Brink's France, C-367/95 P, Rec, EU:C:1998:154, pkt 67; z dnia 22 marca 2001 r., Francja/Komisja, C-17/99, Rec, EU:C:2001:178, pkt 35; z dnia 29 września 2011 r., Elf Aquitaine/Komisja, C-521/09 P, Zb.Orz., EU:C:2011:620, pkt 146).

29 W tym kontekście uzasadnienie wymagane w art. 253 WE powinno być dostosowane do charakteru danego aktu i przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która wydała akt, pozwalając zainteresowanym poznać podstawy podjętej decyzji, a właściwemu sądowi dokonać jej kontroli (ww. w pkt 28 wyroki: Francja/Komisja, EU:C:2001:178, pkt 35; Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 147).

30 W zakresie dotyczącym decyzji indywidualnych z utrwalonego orzecznictwa wynika, że celem obowiązku uzasadnienia decyzji indywidualnej jest – obok umożliwienia kontroli sądowej – dostarczenie zainteresowanemu danych wystarczających do zweryfikowania, czy decyzja jest ewentualnie obarczona wadą pozwalającą zakwestionować jej ważność (wyroki: z dnia 2 października 2003 r., Corus UK/Komisja, C-199/99 P, Rec, EU:C:2003:531, pkt 145; z dnia 28 czerwca 2005 r., Dansk Rørindustri i in./Komisja, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, Zb.Orz., EU:C:2005:408, pkt 462; ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 148).

31 Z utrwalonego orzecznictwa wynika również, że wymóg uzasadnienia należy oceniać w świetle okoliczności danego przypadku, w szczególności treści aktu, charakteru podniesionych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu wyjaśnień mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie ma wymogu, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne elementy faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna nie tylko opierać się na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulujących daną dziedzinę (ww. w pkt 28 wyrok Komisja/Sytraval i Brink's France, EU:C:1998:154, pkt 63; wyrok z dnia 10 lipca 2008 r., Bertelsmann i Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, Zb.Orz., EU:C:2008:392, pkt 166, 178; ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 150).

32 Uzasadnienie zaskarżonej decyzji należy oceniać właśnie w świetle wymienionego powyżej orzecznictwa.

33 Należy, po pierwsze, zbadać zastrzeżenie skarżącej, zgodnie z którym Komisja nie uzasadniła w wystarczający sposób swojego wniosku co do istnienia w sektorze transformatorów mocy wymiany handlowej pomiędzy państwami członkowskimi Wspólnoty Europejskiej i państwami będącymi stronami porozumienia EOG.

34 W tym względzie należy wskazać, że w motywie 172 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, iż „działalność w sektorze transformatorów mocy charakteryzuje się znaczną skalą wymiany handlowej pomiędzy państwami członkowskimi, a także pomiędzy Wspólnotą a państwami [Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu] będącymi częścią EOG". W związku z tym odesłała ona do swojego uzasadnienia przedstawionego w pkt 2.4 zaskarżonej decyzji (motyw 38), w którym stwierdziła z jednej strony, że klienci pochodzili ze wszystkich państw członkowskich oraz z Norwegii, Islandii i Liechtensteinu, a także z drugiej strony, że główni europejscy producenci zlokalizowani byli w szczególności w Niemczech, Hiszpanii, we Francji, w Austrii, Portugalii i Szwajcarii.

35 Motyw 172 i pkt 2.4 zaskarżonej decyzji należy jednak odczytywać, biorąc pod uwagę kontekst, w jaki wpisuje się ten punkt. W poprzedzającym go pkt 2.3 Komisja opisała bowiem podaż i popyt w rozpatrywanym sektorze. Jeśli chodzi o podaż, w motywach 34 i 35 zaskarżonej decyzji Komisja przyjęła, że europejscy dostawcy sprzedawali transformatory mocy w większości państw europejskich. W odniesieniu do popytu w motywie 36 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że głównymi klientami były spółki użyteczności publicznej, rządy regionalne i przedsiębiorstwa prywatne prowadzące działalność w dziedzinie przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej. Następnie w motywie 37 zaskarżonej decyzji przyjęła ona, że sprzedaż transformatorów mocy dokonywana przez podmioty będące stronami niniejszego postępowania w EOG wynosiła około 105 mln EUR w 2001 r., co stanowiło około 65% całkowitej wartości sprzedaży transformatorów mocy w EOG.

36 Okoliczności faktyczne i prawne, na których Komisja oparła swój wniosek o istnieniu wymiany handlowej pomiędzy państwami członkowskimi i państwami stronami porozumienia EOG, wynikają więc jasno z uzasadnienia zaskarżonej decyzji.

37 W konsekwencji należy odrzucić zastrzeżenie oparte na niewystarczającym uzasadnieniu tej decyzji w zakresie dotyczącym istnienia w sektorze transformatorów mocy wymiany handlowej pomiędzy państwami członkowskimi i państwami będącymi stronami porozumienia EOG.

38 Po drugie, należy zbadać zastrzeżenie skarżącej, zgodnie z którym Komisja nie uzasadniła w wystarczający sposób swojego wniosku dotyczącego wpływu wywieranego przez gentlemen's agreement na handel pomiędzy państwami członkowskimi i państwami będącymi stronami porozumienia EOG.

39 W tym względzie należy uwzględnić okoliczność, że w motywie 174 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, iż gentlemen's agreement dotyczyło podziału rynków i chroniło producentów z EOG przed japońskimi producentami transformatorów mocy. Motyw ten należy odczytywać łącznie z motywami 88–90 zaskarżonej decyzji, w których Komisja ustaliła, że japońscy producenci zobowiązali się do niesprzedawania transformatorów mocy w Europie, a producenci europejscy – do niesprzedawania swych wyrobów w Japonii.

40 Z motywów 165, 166 i 174 zaskarżonej decyzji jasno wynika, że Komisja oceniła, iż kartel mający taki przedmiot musiał lub przynajmniej mógł wywołać skutek w postaci automatycznej zmiany kierunków przepływów handlowych w porównaniu do tych kierunków, które przybrałyby one w jego braku.

41 Należy przy tym stwierdzić, że w motywach 167–169 zaskarżonej decyzji Komisja odrzuciła argumenty, jakie zainteresowane przedsiębiorstwa przedstawiły w celu wykazania istnienia czynników stojących na przeszkodzie jakiejkolwiek konkurencji pomiędzy producentami japońskimi i europejskimi. W związku z tym Komisja, po pierwsze, zauważyła, że zainteresowane przedsiębiorstwa zwyczajowo potwierdzały przystąpienie do gentlemen's agreement. Po drugie, stwierdziła ona, że doszło do wejścia koreańskiego producenta na rynek europejski. Po trzecie, Komisja przyjęła, że producenci japońscy weszli na rynek amerykański w okresie obowiązywania gentlemen's agreement oraz że strony nie wykazały, iż bariery stojące na przeszkodzie wejściu na ten rynek różniły się w znaczący sposób od barier stojących na przeszkodzie wejściu na rynek europejski.

42 Okoliczności faktyczne i prawne, na których Komisja oparła swój wniosek, zgodnie z którym gentlemen's agreement miało lub mogło mieć wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi i państwami będącymi stronami porozumienia EOG, wynikają więc jasno z uzasadnienia zaskarżonej decyzji.

43 W konsekwencji należy oddalić część pierwszą zarzutu drugiego.

2. *W przedmiocie odpowiedzialności solidarnej skarżącej i jej spółki zależnej T&D*

44 Wszystkie pozostałe zarzuty i części zarzutów dotyczą decyzji Komisji o uznaniu skarżącej i jej spółki zależnej T&D za solidarnie odpowiedzialne za zapłatę grzywny. W związku z tym skarżąca, wobec decyzji Komisji o pociągnięciu jej do odpowiedzialności, formułuje w istocie trzy zastrzeżenia. Po pierwsze, w ramach części pierwszej zarzutu pierwszego podnosi ona, że Komisja nie uwzględniła orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej. Po drugie, w ramach części drugiej zarzutu drugiego podnosi ona, że Komisja nie uzasadniła w wystarczający sposób swojego wniosku, zgodnie z którym skarżąca nie przedstawiła argumentów wystarczających do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu na zachowania rynkowe jej spółki zależnej T&D. Po trzecie, na wypadek gdyby Komisja mogła oprzeć się na orzecznictwie znajdującym zastosowanie do odpowiedzialności solidarnej w celu pociągnięcia skarżącej do odpowiedzialności, skarżąca utrzymuje w ramach zarzutu trzeciego, części drugiej zarzutu pierwszego i części trzeciej zarzutu drugiego, że orzecznictwo to jest niespójne i niezgodne z art. 81 WE oraz zasadami prawa Unii.

W przedmiocie części pierwszej zarzutu pierwszego, opartej na nieuwzględnieniu orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej

45 W ramach części pierwszej zarzutu pierwszego skarżąca zarzuca Komisji nieuwzględnienie orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej. Ta część dzieli się na dwa zastrzeżenia. Pierwsze z nich oparte jest na okoliczności, że skarżąca i jej spółka zależna T&D nie stanowiły jednostki gospodarczej. W drugim zastrzeżeniu skarżąca zarzuca Komisji, że ta nie ustaliła, iż odpowiedzialność ponoszona przez te dwie spółki może zostać im przypisana w sposób przemienny.

46 Część pierwsza zarzutu pierwszego jest dopuszczalna. Wbrew temu, co twierdzi Komisja, skarżąca posiada interes w podniesieniu zawartych w tej części argumentów. Po pierwsze, jeśli chodzi o dotyczące niedopuszczalności zastrzeżenie oparte na braku autonomii zarzutu pierwszego wobec zarzutu trzeciego, wystarczy przypomnieć, że w ramach części pierwszej zarzutu pierwszego skarżąca podnosi, iż Komisja nie uwzględniła orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej, podczas gdy w ramach zarzutu trzeciego podnosi ona, że orzecznictwo to jest niezgodne z art. 81 WE oraz zasadami prawa Unii (zob. pkt 44 powyżej). Po drugie, jeśli chodzi o argument, zgodnie z którym skarżąca nie ma interesu w podważaniu przypisania odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywny, ponieważ przypisanie takie jest dla niej korzystne, wystarczy stwierdzić, że skarżąca podnosi dwa przedstawione powyżej zastrzeżenia w celu zakwestionowania swojej własnej odpowiedzialności.

W przedmiocie zastrzeżenia pierwszego, opartego na okoliczności, że skarżąca i jej spółka zależna T&D nie stanowiły jednostki gospodarczej

47 W ramach zastrzeżenia pierwszego części pierwszej zarzutu pierwszego skarżąca podnosi, że Komisja nie uwzględniła orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej poprzez uznanie skarżącej za odpowiedzialną solidarnie wraz z jej spółką zależną T&D za zapłatę grzywny, choć nie stanowiły one jednostki gospodarczej ani w okresie uczestnictwa jej spółki zależnej T&D w gentlemen's agreement, ani w chwili wydania zaskarżonej decyzji.

– W przedmiocie braku istnienia jednostki gospodarczej podczas uczestnictwa w gentlemen's agreement

48 Skarżąca utrzymuje, że ona i jej spółka zależna T&D nie stanowiły jednostki gospodarczej w okresie uczestnictwa tej drugiej w gentlemen's agreement. Ocenia ona, iż zgodnie z orzecznictwem dwie spółki mogą być uważane za jednostkę gospodarczą – a zatem za jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG – tylko w sytuacji, gdy po przeprowadzeniu szczegółowego badania wszystkich okoliczności można wykazać, że ze względu na jednolitość zachowania i jednolitość działania jedna ze spółek podejmuje decyzje za obie, podczas gdy druga z nich traci swoją autonomię. W niniejszej sprawie Komisja oparła się zaś wyłącznie na okoliczności, że skarżąca posiadała 100% kapitału swojej spółki zależnej T&D w okresie uczestnictwa tej spółki w gentlemen's agreement, i wywnioskowała z tego, że skarżąca wywierała decydujący wpływ na zachowanie tej spółki.

49 W związku z tym należy przypomnieć, że europejskie prawo konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw (wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r., Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, Rec, EU:C:2004:6, pkt 59) oraz że pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (ww. w pkt 30 wyrok Dansk Rørindustri i in./Komisja, EU:C:2005:408, pkt 112; wyroki: z dnia 10 stycznia 2006 r., Cassa di Risparmio di Firenze i in., C-222/04, Zb.Orz., EU:C:2006:8, pkt 107; z dnia 11 lipca 2006 r., FENIN/Komisja, C-205/03 P, Zb.Orz., EU:C:2006:453, pkt 25).

50 Trybunał wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (wyroki: z dnia 14 grudnia 2006 r., Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, Zb.Orz., EU:C:2006:784, pkt 40; z dnia 10 września 2009 r., Akzo Nobel i in./Komisja, C-97/08 P, Zb.Orz., EU:C:2009:536, pkt 55; z dnia 20 stycznia 2011 r., General Química i in./Komisja, C-90/09 P, Zb.Orz., EU:C:2011:21, pkt 53).

51 Jeżeli tego rodzaju podmiot gospodarczy narusza zasady konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (zob. podobnie wyroki: z dnia 8 lipca 1999 r., Komisja/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Rec, EU:C:1999:356, pkt 145; z dnia 16 listopada 2000 r., Cascades/Komisja, C-279/98 P, Rec, EU:C:2000:626, pkt 78; ww. w pkt 50 wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 56; General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 36).

52 Z utrwalonego orzecznictwa wynika ponadto, że zachowanie spółki zależnej może być przypisane spółce dominującej w szczególności wtedy, gdy spółka zależna, mimo że posiada odrębną osobowość prawną, nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania rynkowego, lecz w istocie stosuje się do instrukcji udzielanych jej przez spółkę dominującą z uwagi głównie na więzy gospodarcze, organizacyjne i prawne łączące oba te podmioty prawa (ww. w pkt 50 wyrok Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 58; ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 54).

53 Jest tak zaś dlatego, że w tego rodzaju sytuacji spółka dominująca i jej spółka zależna są częścią tej samej jednostki gospodarczej, a tym samym tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu ww. orzecznictwa. Tak więc okoliczność, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG, pozwala Komisji na skierowanie decyzji nakładającej grzywny do spółki dominującej, bez konieczności ustalania jej bezpośredniego zaangażowania w naruszenie (ww. w pkt 50 wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 59; General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 38; ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 55).

54 W szczególnym przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która popełniła naruszenie wspólnotowych zasad konkurencji, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej, a po drugie, istnieje wzruszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na swą spółkę zależną (ww. w pkt 50 wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 60; General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 39; a także ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 56).

55 W tych okolicznościach do przyjęcia domniemania, iż spółka dominująca wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swej spółki zależnej, wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu tej spółki dominującej. Komisja będzie zatem mogła następnie uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia domniemania, przedstawi dowody wystarczające do wykazania, iż jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (ww. w pkt 50 wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 61; General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 40; a także ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 57).

56 W takim przypadku domniemanie to nie jest uzależnione od przedstawienia dodatkowych wskazówek (ww. w pkt 50 wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 62; General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 41).

57 W szczególnych przypadkach, gdy do spółki dominującej należy 100% kapitału spółki występującej w roli łącznika, która z kolei posiada całość kapitału należącej do grupy spółki zależnej będącej sprawcą naruszenia reguł konkurencji Unii, istnieje wzruszalne domniemanie, zgodnie z którym rzeczona spółka dominująca wywiera decydujący wpływ na zachowanie spółki będącej łącznikiem i pośrednio, poprzez tę ostatnią, również na zachowanie wspomnianej spółki zależnej (ww. w pkt 50 wyrok General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 86–89).

58 Z ww. orzecznictwa wynika, że stwierdzając w motywach 189–195 zaskarżonej decyzji, iż do skarżącej należało 100% kapitału jej spółki zależnej T&D, a w konsekwencji – iż można było przyjąć domniemanie, że skarżąca wywierała decydujący wpływ na działania rynkowe swojej spółki zależnej T&D, Komisja nie naruszyła zasad regulujących kwestię odpowiedzialności spółki dominującej za działania jej spółki zależnej. Wbrew temu, co podnosi skarżąca, Komisja, aby wykazać istnienie jednostki gospodarczej składającej się ze skarżącej i z jej spółki zależnej T&D, nie miała obowiązku przedstawienia innych informacji, ale mogła oprzeć się wyłącznie na tym domniemaniu.

59 Wbrew temu, co podnosi skarżąca, wniosek taki nie może zostać podważony za pomocą pkt 99 i 101 wyroku Trybunału z dnia 2 października 2003 r., Aristrain/Komisja (C-196/99 P, Rec, EU:C:2003:529), ani też pkt 391 wyroku Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r., Tokai Carbon i in./Komisja (T-71/03, T-74/03, T-87/03 i T-91/03, EU:T:2005:220). Punkty wyroków, do których odwołuje się skarżąca, nie dotyczą bowiem stosunku wertykalnego takiego jak ten rozpatrywany w niniejszej sprawie, w której należy dokonać oceny wywierania przez spółkę dominującą decydującego wpływu na działania jej spółki zależnej. Punkty te dotyczą natomiast przypadków, w których Komisja powinna była dokonać oceny wywierania decydującego wpływu przez spółkę na inną spółkę w relacjach horyzontalnych, mianowicie

z jednej strony w relacji pomiędzy dwiema „spółkami siostrami”, a z drugiej strony pomiędzy dwiema „spółkami kuzynkami”, to jest dwiema spółkami zależnymi należącymi do dwóch różnych spółek dominujących.

60 W konsekwencji nie można skutecznie zarzucić Komisji, że ta nie uwzględniła orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej spółki zależnej i jej spółki dominującej, zakładając, że skarżąca i jej spółka zależna T&D stanowiły jednostkę gospodarczą ze względu na okoliczność, iż skarżąca poprzez Alstom France, przemianowany w sierpniu 1999 r. na Alstom Holdings (zob. pkt 2 powyżej), posiadała 100% udziałów swojej spółki zależnej T&D.

– W przedmiocie braku istnienia jednostki gospodarczej w chwili wydania zaskarżonej decyzji

61 Skarżąca podnosi, że Komisja nie uwzględniła orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności solidarnej spółki zależnej i jej spółki dominującej, pociągając skarżącą do odpowiedzialności solidarnej z jej spółką zależną T&D, choć w chwili wydania zaskarżonej decyzji nie stanowiły one już jednostki gospodarczej.

62 W związku z tym należy przypomnieć orzecznictwo, zgodnie z którym co do zasady to osoba fizyczna lub prawna kierująca danym przedsiębiorstwem w chwili popełnienia naruszenia powinna za nie odpowiadać, nawet gdy w momencie wydania decyzji stwierdzającej naruszenie odpowiedzialność za prowadzenie przedsiębiorstwa ponosi już inna osoba (wyroki z dnia 16 listopada 2000 r.: KNP BT/Komisja, C-248/98 P, Rec, EU:C:2000:625, pkt 71; Stora Kopparbergs Bergslags/Komisja, C-286/98 P, Rec, EU:C:2000:630, pkt 37–40; SCA Holding/Komisja, C-297/98 P, Rec, EU:C:2000:633, pkt 27; wyrok z dnia 29 marca 2011 r., ThyssenKrupp Nirosta/Komisja, C-352/09 P, Zb.Orz., EU:C:2011:191, pkt 143).

63 Wynika z tego, że w motywie 194 zaskarżonej decyzji Komisja słusznie stwierdziła, iż ustalenie, że w chwili popełnienia naruszenia istniała jednostka gospodarcza składająca się ze spółki dominującej i spółki zależnej, uzasadniało nałożenie na dwie spółki grzywny, za której zapłatę ponoszą one odpowiedzialność solidarną, nawet jeśli w chwili wydania decyzji nakładającej grzywnę nie stanowiły one już jednostki gospodarczej.

64 Wbrew temu, co twierdzi skarżąca, podejście takie nie zostało podważone w pkt 390–393 ww. w pkt 59 wyroku Tokai Carbon i in./Komisja (EU:T:2005:220). Z wyroku tego nie można wnioskować, że jednostka gospodarcza składająca się ze spółki dominującej i spółki zależnej powinna istnieć w chwili wydania decyzji nakładającej grzywnę. W przywołanych powyżej punktach Sąd zajął bowiem stanowisko w przedmiocie stosowania pułapu 10% całkowitego obrotu zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 1962, 13 s. 204). Jak słusznie przyjął Sąd w pkt 389 tego wyroku, ta górna granica służy ochronie przedsiębiorstw przed nadmiernym poziomem grzywien, który mógłby nie mieć sensu gospodarczego. W konsekwencji należy ją stosować w okresie bliskim dacie nałożenia grzywny i nie odnosi się ona zatem do okresu popełnienia karanych naruszeń. Punkty 390–393 tamtego wyroku nie mają więc znaczenia dla niniejszej sprawy, ponieważ nie dotyczą one tego, czy zachowanie spółki zależnej może zostać przypisane spółce dominującej. Przeciwnie, należy stwierdzić, że w pkt 387 tamtego wyroku Sąd przyjął w sposób dorozumiany, że grzywna mogła zostać nałożona na zasadzie odpowiedzialności solidarnej na dwie spółki, które stanowiły jednostkę gospodarczą w chwili popełnienia naruszenia, nawet jeśli nie zostało wykazane, że w chwili wydania decyzji nakładającej grzywnę stanowiły one nadal jednostkę gospodarczą.

65 W konsekwencji zastrzeżenie pierwsze części pierwszej zarzutu pierwszego należy oddalić w całości.

W przedmiocie zastrzeżenia drugiego, opartego na możliwości przypisania odpowiedzialności ponoszonej przez dwie spółki w sposób przemienny

66 W zastrzeżeniu drugim części pierwszej zarzutu pierwszego skarżąca zarzuca Komisji, że instytucja ta nie ustaliła części, w jakiej skarżąca jest indywidualnie, bezpośrednio i formalnie odpowiedzialna za naruszenie. Zdaniem skarżącej, aby móc nałożyć na nią obowiązek zapłaty grzywny na zasadzie odpowiedzialności solidarnej wraz z jej spółką zależną T&D, Komisja powinna była wykazać nie tylko rzeczywisty udział jej spółki zależnej T&D w naruszeniu, ale także własny udział skarżącej. Według skarżącej instytucja ta powinna była stwierdzić naruszenie w sposób autonomiczny nie tylko w odniesieniu do jej spółki zależnej T&D, ale także w odniesieniu do niej.

67 Należy w tym względzie na wstępie stwierdzić, że zgodnie z ww. w pkt 49–57 orzecznictwem odpowiedzialność solidarna spółki dominującej i spółki zależnej, której kapitał należy w 100% do tej spółki dominującej, wynika z domniemania, iż obie te spółki stanowią część tego samego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 WE. Komisja jest zatem uprawniona do skierowania decyzji nakładającej grzywnę zarówno do spółki dominującej, jak i do jej spółki zależnej, jeśli wykaże, że stanowią one jedno przedsiębiorstwo oraz że przedsiębiorstwo to uczestniczyło w naruszeniu. Wbrew temu, co twierdzi skarżąca, nie ma konieczności ustalenia, że spółka dominująca podżegała spółkę zależną do naruszenia, ani tym bardziej że brała ona udział w tym naruszeniu (ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 88).

68 Wbrew temu, co twierdzi skarżąca, podejście takie nie zostało podważone w pkt 43 wyroku z dnia 14 maja 1998 r., Metsä-Serla i in./Komisja (od T-339/94 do T-342/94, Rec, EU:T:1998:100). Sąd stwierdził w nim co prawda, że przedsiębiorstwo może zostać uznane za odpowiedzialne solidarnie z innym przedsiębiorstwem za zapłatę grzywny tylko w sytuacji, gdy Komisja wykaże, iż dopuszczenie się tego naruszenia może zostać ustalone w odniesieniu do obu przedsiębiorstw. Z pkt 58 tego wyroku wynika jednak, że to stwierdzenie Sądu odnosi się do sytuacji, w której Komisja karze dwa odrębne przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG, a więc dwie autonomiczne jednostki gospodarcze, a nie do sytuacji, w której Komisja karze dwie spółki będące częściami tej samej jednostki gospodarczej, a zatem jednym i tym samym przedsiębiorstwem w rozumieniu tych przepisów.

69 Ponieważ zastrzeżenie drugie części pierwszej zarzutu pierwszego jest również bezzasadne, cześć pierwszą zarzutu pierwszego należy oddalić w całości.

W przedmiocie części drugiej zarzutu drugiego, opartej na niewystarczającym uzasadnieniu odrzucenia argumentów przedstawionych przez skarżącą w celu obalenia domniemania wywierania przez nią decydującego wpływu na zachowanie jej spółki zależnej T&D

70 W ramach części drugiej zarzutu drugiego skarżąca podnosi, że Komisja nie uzasadniła w wystarczający sposób swojego wniosku, zgodnie z którym skarżąca nie zdołała obalić domniemania wywierania decydującego wpływu na zachowanie rynkowe jej spółki zależnej T&D.

71 W związku z tym należy na wstępie przywołać ww. w pkt 28–31 orzecznictwo w przedmiocie obowiązku uzasadnienia.

72 Należy następnie przypomnieć, że jeżeli decyzja dotycząca zastosowania przepisów Unii w dziedzinie prawa konkurencji odnosi się do wielu adresatów i dotyczy możliwości przypisania naruszenia, to musi ona zawierać wystarczające uzasadnienie względem każdego z adresatów, zwłaszcza względem tych spośród nich, którzy zgodnie z ową decyzją ponoszą odpowiedzialność za to naruszenie. Zatem w odniesieniu do spółki dominującej uznanej za odpowiedzialną za stanowiące naruszenie zachowanie jej spółki zależnej decyzja taka powinna co do zasady przedstawiać powody uzasadniające przypisanie naruszenia tej spółce (ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 152).

73 Jeżeli chodzi konkretnie o decyzję Komisji, która względem pewnych adresatów opiera się wyłącznie na domniemaniu rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, należy stwierdzić, że instytucja ta jest w każdym razie zobowiązana przedstawić jej adresatom w odpowiedni sposób powody, dla których przywołane okoliczności faktyczne i prawne nie wystarczyły do obalenia tego domniemania. Obowiązek uzasadnienia przez Komisję jej decyzji w tym zakresie wynika w szczególności ze wzruszalnego charakteru wspomnianego domniemania, dla którego obalenia konieczne jest przedstawienie przez zainteresowanych dowodu dotyczącego związków gospodarczych, organizacyjnych i prawnych między danymi spółkami (zob. podobnie ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 153).

74 Należy przy tym przypomnieć, że uzasadnienie Komisji musi umożliwiać Sądowi przeprowadzenie jego kontroli, która obejmuje dokonanie oceny wszelkich okoliczności dotyczących powiązań organizacyjnych, gospodarczych i prawnych pomiędzy spółką dominującą i spółką zależną, które mogłyby dowodzić, iż ta ostatnia zachowywała się niezależnie od jej spółki dominującej i że obie te spółki nie stanowią więc jednej jednostki gospodarczej (ww. w pkt 50 wyrok General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 76).

75 Przeprowadzenie takiej kontroli jest konieczne tym bardziej, że autonomia spółki zależnej we wdrażaniu polityki handlowej należy, jak wynika z orzecznictwa Trybunału, do szeregu istotnych okoliczności umożliwiających spółce dominującej obalenie domniemania wywierania przez nią decydującego wpływu na zachowanie spółki zależnej, które to okoliczności mogą różnić się między sobą pod względem charakteru i znaczenia w zależności od cech każdego przypadku (zob. podobnie ww. w pkt 50 wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, EU:C:2009:536, pkt 77; General Química i in./Komisja, EU:C:2011:21, pkt 77).

76 Uwzględniając to wszystko, należy przypomnieć, że Komisja nie jest jednak zobowiązana w takim przypadku do zajmowania stanowiska co do kwestii, które w oczywisty sposób nie mają związku z przedmiotem sprawy, są bez znaczenia bądź są wyraźnie drugorzędne (ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 154).

77 Wreszcie uzasadnienie powinno w zasadzie zostać podane do wiadomości zainteresowanego w tym samym czasie co niekorzystna dla niego decyzja. Brak uzasadnienia nie może zostać naprawiony w ten sposób, że zainteresowany dowie się o uzasadnieniu decyzji w trakcie postępowania przed sądami Unii (wyroki: z dnia 26 listopada 1981 r., Michel/Parlament, 195/80, Rec, EU:C:1981:284, pkt 22; z dnia 26 września 2002 r., Hiszpania/Komisja, C-351/98, Rec, EU:C:2002:530, pkt 84; z dnia 29 kwietnia 2004 r., IPK-München i Komisja, C-199/01 P i C-200/01 P, Rec, EU:C:2004:249, pkt 66; ww. w pkt 28 wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 149).

78 Uzasadnienie zaskarżonej decyzji należy oceniać w świetle wymienionego powyżej orzecznictwa.

W przedmiocie uzasadnienia zaskarżonej decyzji

79 Z motywów 175–178 oraz 183–195 zaskarżonej decyzji wynika, że Komisja nałożyła grzywnę na skarżącą z tego powodu, iż w okresie uczestnictwa jej spółki zależnej T&D w gentlemen's agreement stanowiła ona wraz ze swoją spółką zależną T&D jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG. W związku z tym Komisja oparła się na domniemaniu, zgodnie z którym z okoliczności, że skarżąca posiadała 100% kapitału spółki, która z kolei posiadała 100% kapitału spółki zależnej T&D, można było wywnioskować, iż skarżąca wywierała decydujący spływ na zachowania rynkowe tej ostatniej.

80 Skarżąca utrzymuje, że w zaskarżonej decyzji Komisja nie przedstawiła w wystarczający sposób powodów, dla których nie należało uwzględnić okoliczności przedstawionych przez nią w celu obalenia tego domniemania.

81 Analizę tej części zarzutu należy podzielić na trzy części. Po pierwsze, należy ustalić treść argumentów, jakie skarżąca przedstawiła w celu obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu na zachowania swojej spółki zależnej T&D. Po drugie, należy ustalić, w której części uzasadnienia zaskarżonej decyzji Komisja ustosunkowała się do tych argumentów. Po trzecie, należy na tej podstawie zbadać, czy Komisja naruszyła obowiązek uzasadnienia.

– W przedmiocie argumentów przedstawionych przez skarżącą

82 Jeśli chodzi o okoliczności przedstawione przez skarżącą w celu obalenia domniemania wywierania przez nią decydującego wpływu na zachowania rynkowe jej spółki zależnej T&D, należy stwierdzić, że w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżąca oparła się na ośmiu argumentach, których istotne elementy zostały przedstawione poniżej.

83 Po pierwsze, skarżąca podnosi, że jej relacja z jej spółką zależną T&D opierała się na zasadzie decentralizacji operacyjnej. Grupa Alstom oparta była jej zdaniem na zasadzie „organizacji całkowicie zdecentralizowanej”. Różne sektory działalności grupy stanowiły centra zysków, wokół których rozwijały się spółki zależne grupy. Każdy z tych sektorów działalności był całkowicie odpowiedzialny za rachunek wyników i w pełni kontrolował swoje technologie, politykę cenową, cele sprzedażowe, marże brutto, koszty sprzedaży, przepływy pieniężne i zapasy. Spółka zależna T&D była spółką zależną odpowiedzialną za działalność produkcyjną i sprzedaż transformatorów mocy.

84 Po drugie, skarżąca wskazała, że w 1992 r. grupa Alstom przechodziła reorganizację w zakresie dotyczącym jej rozwijających się w poszczególnych sektorach działalności spółek zależnych, która to reorganizacja miała na celu przedstawienie pracownikom i osobom trzecim bliższego rzeczywistości obrazu rozkładu odpowiedzialności w ramach grupy. Grupa ta nie mogła zatem uczestniczyć w rozstrzyganiu o stanowiącym naruszenie zachowaniu jej spółki zależnej T&D, gdyż struktura grupy nie umożliwiała jej uzyskania informacji o tym zachowaniu.

85 Po trzecie, skarżąca podniosła, że jest ona spółką, której jedynym celem jest posiadanie udziałów i zarządzanie nimi, a także w bardzo ograniczonym zakresie koordynacja prowadzonych w ramach grupy polityk i działalność organizacyjna. Relacja z jej spółką zależną T&D pozostawała bez wpływu na zachowania handlowe tej spółki, a w szczególności skarżąca nie mogła decydować o zachowaniach tej spółki na rynku transformatorów mocy.

86 Po czwarte, skarżąca wskazała, że polityka handlowa była definiowana przez kierownictwo spółek zależnych. Ona sama – z punktu widzenia personalnego, organizacyjnego i wymaganej ekspertyzy – nie posiadała środków, aby wpływać na politykę handlową swoich spółek zależnych. Nie posiadała ani pracowników, którzy by się tym zajmowali, ani dyrektora handlowego, ani też nie prowadziła badań rynku. Natomiast każda ze spółek zależnych posiadała dyrektora handlowego, a także działy: prawny, finansowy, komunikacji i zasobów ludzkich. Wszystkie decyzje były więc podejmowane na poziomie spółek zależnych.

87 Po piąte, skarżąca podniosła, że jej zarząd nie wydawał żadnych instrukcji mogących wywierać decydujący wpływ na zachowania rynkowe jej spółek zależnych. Zarząd Alstomu podejmował decyzje jedynie w kwestiach dotyczących globalnej strategii grupy. Polityka handlowa spółek zależnych, w szczególności polityka handlowa spółki zależnej T&D, nie była nigdy przedmiotem dyskusji prowadzonych na posiedzeniach zarządu. W związku z tym skarżąca przedstawiła okoliczności świadczące według niej o „braku po stronie [zarządu] możliwości wywierania jakiegokolwiek wpływu na zachowania rynkowe spółek zależnych”.

88 Po szóste, skarżąca podniosła, że przeprowadzała ona jedynie a posteriori ograniczoną kontrolę znacznych zobowiązań finansowych dotyczących kluczowych decyzji mogących zagrozić pozycji finansowej grupy. Przedmiotem takiej kontroli finansowej nie był zaś żaden projekt związany z działalnością w sektorze transformatorów mocy.

89 Po siódme, skarżąca wskazała, że zarzucanych naruszeń dopuszczali się jedynie pracownicy jej spółki zależnej T&D. W związku z tym podnosi ona, że Komisja myliła się co do statusu pewnych osób jako pracowników spółki zarządzającej zasobami ludzkimi Alstomu.

90 Po ósme, skarżąca podniosła, że częściowe pokrywanie się funkcji niektórych członków kierownictwa jej spółki zależnej T&D nie mogło mieć znaczenia, ponieważ osoby te nie były – ze względów operacyjnych – w stanie zajmować się kwestiami związanymi z zachowaniem jej spółki zależnej T&D na rynku transformatorów mocy, oraz że nie zostało wykazane, iż osoby te były zaangażowane w kartel.

– W przedmiocie uzasadnienia zaskarżonej decyzji

91 W zakresie dotyczącym przedstawionego przez Komisję uzasadnienia należy przyjąć, że uzasadniła ona wybór adresatów zaskarżonej decyzji w pkt 6 zaskarżonej decyzji.

92 W pkt 6.1 zaskarżonej decyzji, to jest w jej motywach 175–181, Komisja przypomniała ogólne zasady regulujące wybór adresatów decyzji stwierdzającej naruszenie art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG. W motywie 177 zaskarżonej decyzji stwierdziła ona, że to do spółki dominującej posiadającej 100% kapitału spółki zależnej należy przedstawienie dowodów wystarczających do obalenia domniemania, zgodnie z którym spółka dominująca kontrolowała zachowania handlowe spółki zależnej.

93 W pkt 6.2 zaskarżonej decyzji, w motywach 183–195, Komisja zastosowała tę zasadę do skarżącej. W motywach 185–188 zaskarżonej decyzji Komisja podsumowała przedstawione przez skarżącą argumenty, a następnie dokonała ich oceny w motywach 189–195.

94 W tym względzie należy zaś stwierdzić, że większa część przedstawionego przez Komisję uzasadnienia nie dotyczy argumentów przedstawionych przez skarżącą w celu obalenia domniemania decydującego wpływu, lecz dotyczy innych argumentów. To odnoszące się szczególnie do argumentów przedstawionych w celu obalenia domniemania decydującego wpływu uzasadnienie jest bowiem bardzo zwięzłe:

— w motywie 189 zaskarżonej decyzji Komisja ograniczyła się do stwierdzenia, iż skarżąca „nie przedstawiła argumentów obalających to domniemanie i świadczących o tym, że spółka zależna działała w sposób niezależny”;

— w motywie 190 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że „jak wykazano, argumenty przedstawione przez [skarżącą] na poparcie rzekomej autonomii jej spółki zależnej nie [były] w tym względzie wystarczające”.

95 Natomiast w motywie 191 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że przypisanie stanowiącego naruszenie zachowania spółki zależnej spółce dominującej nie wymagało ustalenia przez nią, iż osoby zarządzające spółką dominującą wiedziały o naruszeniu popełnianym przez spółkę zależną.

96 Jeśli chodzi o motyw 198 zaskarżonej decyzji, do którego Komisja odniosła się na rozprawie, należy stwierdzić, że stanowi on zwykłe powtórzenie przez tę instytucję argumentu przedstawionego przez grupę Areva, a więc nie stanowi części przedstawionego przez tę instytucję uzasadnienia.

– Ocena uzasadnienia Komisji

97 Oceny, czy uzasadnienie zaskarżonej decyzji jest wystarczające, należy dokonać na podstawie z jednej strony argumentów przedstawionych przez skarżącą, a z drugiej strony – przedstawionego w odniesieniu do nich uzasadnienia Komisji.

98 Na wstępie należy przyjąć, że jak wskazano powyżej, uzasadnienie Komisji przedstawione w odniesieniu do ośmiu argumentów przedstawionych przez skarżącą ogranicza się do wniosku przyjętego w pkt 189 i 190 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym skarżąca nie dostarczyła argumentów obalających oparte na ilości posiadanych udziałów domniemanie decydującego wpływu i wykazujących, iż jej spółka zależna T&D działała w sposób niezależny. W zaskarżonej decyzji Komisja ograniczyła się więc do wskazania wyników przeprowadzonej analizy, jednak bez przedstawienia powodów, dla których argumenty podniesione przez skarżącą nie mogły doprowadzić do obalenia domniemania wywierania przez nią decydującego wpływu na zachowania rynkowe jej spółki zależnej T&D.

99 Motyw 191 zaskarżonej decyzji co najwyżej ustosunkowuje się do argumentu skarżącej przedstawionego pokrótce w pkt 89 powyżej oraz do części argumentów przedstawionych pokrótce w pkt 92 powyżej, nie udziela jednak odpowiedzi na pozostałe podniesione przez skarżącą argumenty. Choć bowiem domniemanie wywierania decydującego wpływu nie może zostać podważone wyłącznie przez okoliczność, że spółka dominująca nie wiedziała o uczestnictwie swojej spółki zależnej w naruszeniu zasad konkurencji, to wymagane jest jednak, aby dana spółka zależna nie określała w sposób autonomiczny swojego zachowania rynkowego, ale kierowała się co do zasady wytycznymi przekazywanymi przez jej spółkę dominującą. To właśnie ten ostatni warunek podważała skarżąca w swoich pozostałych argumentach, które zatem wymagały ustosunkowania się do nich ze strony Komisji.

100 W związku z tym Komisja nie mogła uznać, że obowiązek uzasadnienia nie obligował jej do zajęcia stanowiska w przedmiocie argumentów przedstawionych przez skarżącą ze względu na to, iż w oczywisty sposób nie miały one związku z przedmiotem sprawy, były pozbawione znaczenia bądź były wyraźnie drugorzędne.

101 Należy bowiem stwierdzić, że argumentacja przedstawiona w pkt 83–90 powyżej nie może być uważana za w oczywisty sposób pozbawioną związku z przedmiotem sprawy, pozbawioną znaczenia bądź wyraźnie drugorzędną w odniesieniu do obalenia domniemania decydującego wpływu skarżącej na politykę handlową jej spółki zależnej T&D.

102 Jak wskazano powyżej, domniemanie to jest wzruszalne, może zatem zostać obalone przez spółkę dominującą, która przedstawiłaby dowody wystarczające do wykazania, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny. W konsekwencji to do Komisji należy dokonanie oceny w każdym konkretnym przypadku wszystkich przedstawionych jej okoliczności dotyczących powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych między spółką dominującą oraz spółką zależną, które umożliwiałyby ustalenie, że ta ostatnia działała na rynku w sposób autonomiczny w stosunku do swojej spółki dominującej oraz że obie te spółki nie stanowiły w związku z tym jednej jednostki gospodarczej (wyroki z dnia 16 czerwca 2011 r.: L'Air liquide/Komisja, T-185/06, Zb.Orz., EU:T:2011:275, pkt 71–75; Edison/Komisja, T-196/06, Zb.Orz., EU:T:2011:281, pkt 76, 77).

103 W niniejszej sprawie skarżąca przedstawiła argumenty zmierzające w szczególności do wykazania, że w okresie stosowania gentlemen's agreement jej spółka zależna działała na rynku w sposób autonomiczny. W związku z tym nie tylko podniosła ona okoliczność, że jej działania ograniczały się do posiadania udziałów i zarządzania nimi, lecz wskazała także na szczególne okoliczności dotyczące jej powiązań z jej spółką zależną T&D, takie jak zasada decentralizacji operacyjnej grupy, wyłączna odpowiedzialność spółek zależnych za określanie polityki handlowej i okoliczność, że ze względu na

strukturę grupy nie miała ona strukturalnej możliwości kontrolowania polityki handlowej swojej spółki zależnej T&D. W tym względzie skarżąca przedstawiła szczegółowe informacje dotyczące funkcjonowania grupy.

104 Całość argumentacji przedstawionej przez skarżącą nie może być zatem uważana za w oczywisty sposób pozbawioną związku z przedmiotem sprawy, pozbawioną znaczenia bądź wyraźnie drugorzędną.

105 Ponadto Komisja nie może skutecznie podnosić, że nie była zobowiązana do udzielenia odpowiedzi na argumenty przedstawione przez skarżącą ze względu na spoczywający na tej ostatniej ciężar dowodu oraz że nie miała ona w związku z tym obowiązku przedstawienia bardziej szczegółowego uzasadnienia, ponieważ skarżąca nie przedstawiła dowodów zmierzających do obalenia tego domniemania.

106 W związku z tym należy bowiem dokonać rozróżnienia między zasadami rządzącymi z jednej strony rozkładem ciężaru dowodu a z drugiej strony obowiązkiem uzasadnienia. Domniemanie wywierania decydującego wpływu, jako zasada dotycząca rozkładu ciężaru dowodu, reguluje kwestię tego, jakie okoliczności Komisja ma obowiązek ustalić w celu wykazania, że spółka dominująca i spółka zależna stanowią jedną jednostkę gospodarczą w rozumieniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG. Natomiast obowiązek uzasadnienia, który jest obowiązkiem o charakterze formalnym, wymaga, aby rozumowanie, na którym Komisja opiera swoje wnioski, zostało przedstawione w zaskarżonej decyzji w sposób jasny i jednoznaczny, pozwalając zainteresowanym poznać jej podstawy, a właściwemu sądowi – dokonać jej kontroli (zob. ww. w pkt 29 orzecznictwo). W ten sposób, nawet jeśli Komisja ocenia, że okoliczności przedstawione przez spółkę dominującą nie są wystarczające dla obalenia domniemania wywierania przez nią decydującego wpływu na zachowania rynkowe jej spółki zależnej, to jest ona nadal zobowiązana do wskazania powodów, dla których zajmuje ona takie stanowisko – jeśli nie chodzi wyłącznie o okoliczności w oczywisty sposób pozbawione związku z przedmiotem sprawy, pozbawione znaczenia bądź wyraźnie drugorzędne. W tym względzie spoczywający na Komisji obowiązek uzasadnienia wynika ze wzruszalnego charakteru tego domniemania (ww. w pkt 102 wyroki: L'Air liquide/Komisja, EU:T:2011:275, pkt 71–75; Edison/Komisja, EU:T:2011:281, pkt 76, 77).

107 W konsekwencji Komisja była zobowiązana do przedstawienia w zaskarżonej decyzji powodów, dla których oceniła, że pomimo argumentów przedstawionych przez skarżącą autonomiczne zachowanie rynkowe jej spółki zależnej nie zostało wykazane.

108 W obliczu powyższych rozważań należy stwierdzić, że Komisja naruszyła obowiązek uzasadnienia przewidziany w art. 253 WE, nie wymieniając w wystarczający sposób powodów, dla których argumenty przedstawione przez skarżącą nie były wystarczające do obalenia domniemania wywierania przez nią decydującego wpływu na zachowania rynkowe jej spółki zależnej T&D.

W przedmiocie konsekwencji naruszenia obowiązku uzasadnienia

109 Komisja podnosi, że w każdym razie skoro w niniejszej sprawie była ona uprawniona do stwierdzenia, iż domniemanie decydującego wpływu nie zostało obalone, to naruszenie obowiązku uzasadnienia nie powinno pociągać za sobą stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji. W trakcie postępowania przedstawiła ona powody, dla których jej zdaniem należało odrzucić argumenty podniesione przez skarżącą.

110 Należy w związku z tym w pierwszej kolejności przypomnieć, że uzasadnienie powinno w zasadzie zostać podane do wiadomości zainteresowanego w tym samym czasie co niekorzystna dla niego decyzja. Brak uzasadnienia nie może zatem zostać naprawiony w ten sposób, że zainteresowany dowie

się o uzasadnieniu decyzji w trakcie postępowania przed sądem (ww. w pkt 30 wyrok Dansk Rørindustri i in./Komisja, EU:C:2005:408, pkt 463; wyrok z dnia 12 września 2007 r., González y Díez/Komisja, T-25/04, Zb.Orz., EU:T:2007:257, pkt 220; zob. ww. w pkt 77 orzecznictwo).

111 W konsekwencji przy dokonywaniu oceny kwestii naruszenia przez Komisję ciążącego na niej obowiązku uzasadnienia nie można uwzględnić uzasadnienia przedstawionego przez nią w postępowaniu przed sądem.

112 Po drugie, Komisja nie może powoływać się na orzecznictwo, zgodnie z którym nieograniczone prawo orzekania przyznane Sądowi w dziedzinie grzywien może uzasadniać przedstawienie i uwzględnienie dodatkowych informacji, o których brak wzmianki w decyzji przesądzałby o naruszeniu obowiązku uzasadnienia (ww. w pkt 62 wyrok SCA Holding/Komisja, EU:C:2000:633, pkt 54, 55). Przypisanie skarżącej stanowiącego naruszenie zachowania jej spółki zależnej T&D pociąga bowiem za sobą podniesienie kwestii istnienia między nimi jednej jednostki gospodarczej oraz z całą pewnością kwestii udziału skarżącej w naruszeniu ukaranym w zaskarżonej decyzji. Kwestia ta odnosi się do kontroli zgodności z prawem tej decyzji, a nie do oceny właściwego charakteru kwoty grzywny nałożonej na skarżącą. Sąd dysponuje prawem nieograniczonego orzekania wyłącznie w odniesieniu do tej ostatniej kwestii (ww. w pkt 62 wyrok SCA Holding/Komisja, EU:C:2000:633, pkt 54, 55).

113 Po trzecie, Komisja odwołuje się do orzecznictwa, zgodnie z którym brak uzasadnienia nie pociąga za sobą nieważności zaskarżonej decyzji, jeśli stwierdzenie nieważności może jedynie prowadzić do wydania nowej decyzji, identycznej co od istoty z decyzją, której nieważność zostaje stwierdzona.

114 W tym względzie Komisja nie może powołać się w uzasadniony sposób na wyrok Sądu z dnia 13 grudnia 2006 r., FNCBV i in./Komisja (T-217/03 i T-245/03, Zb.Orz., EU:T:2006:391, pkt 362, 363), w którym Sąd orzekł, iż instytucja ta naruszyła obowiązek uzasadnienia w ramach ustalania wysokości grzywien nałożonych za naruszenia art. 81 ust. 1 WE, wskazując, że ze względu na to, iż rozwiązanie przyjęte przez tę instytucję powinno być potwierdzone co do istoty, naruszenie to nie spowodowało stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji ani zmiany kwoty grzywny.

115 Ta ostatnia ocena, wpisująca się w ramy nieograniczonego prawa orzekania, jakim Sąd dysponuje w dziedzinie sankcji pieniężnych, nie może bowiem zostać zastosowana w niniejszej sprawie w odniesieniu do kontroli zgodności z prawem zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja przyjęła w niej odpowiedzialność skarżącej za omawiane naruszenie (zob. pkt 112 powyżej; ww. w pkt 102 wyrok Edison/Komisja, EU:T:2011:281, pkt 91–93).

116 Komisja nie może przy tym powoływać się na orzecznictwo, zgodnie z którym skarżąca nie ma zasługującego na ochronę interesu w podnoszeniu naruszenia obowiązku uzasadnienia, w przypadku gdy pewne jest, iż w wyniku stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji wydana zostanie identyczna decyzja (wyroki: z dnia 29 września 1976 r., Morello/Komisja, 9/76, Rec, EU:C:1976:129, pkt 11; z dnia 20 maja 1987 r., Souna/Komisja, 432/85, Rec, EU:C:1987:236, pkt 20; z dnia 9 października 1992 r., De Persio/Komisja, T-50/91, Rec, EU:T:1992:104, pkt 10, 24; z dnia 3 grudnia 2003 r., Audi/OHIM (TDI), T-16/02, Rec, EU:T:2003:327, pkt 97, 98).

117 W niniejszej sprawie Komisja nie przedstawiła w wystarczający sposób powodów, dla których argumenty podniesione przez skarżącą nie były wystarczające, by wykazać, że jej spółka zależna T&D określała swoje zachowania rynkowe w sposób autonomiczny. Kwestię tę należy przeanalizować z uwzględnieniem wszystkich okoliczności dotyczących powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych między skarżącą i jej spółką zależną T&D. Chodzi więc o przeprowadzenie złożonej analizy, której wyniku nie można przewidzieć. W braku przeprowadzenia takiego badania nie można przyjąć, że pewne jest, iż zostanie wydana identyczna decyzja. Przyznanie ponadto, że w takiej sytuacji Sąd powinien zbadać wyjaśnienia, jakie Komisja przedstawiła po raz pierwszy w postępowaniu sądowym, stałoby w bezpośredniej sprzeczności z ww. w pkt 73–75 orzecznictwem.

118 W niniejszej sprawie zatem, wbrew temu, co twierdzi Komisja, brak uzasadnienia pociąga za sobą nieważność zaskarżonej decyzji.

119 Należy zatem stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji bez potrzeby orzekania w przedmiocie części drugiej zarzutu pierwszego, części trzeciej zarzutu drugiego i zarzutu trzeciego.

W przedmiocie kosztów

120 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu postępowania kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Komisja przegrała sprawę w odniesieniu do podniesionego przez skarżącą żądania stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji, a skarżąca wnioskowała o obciążenie jej kosztami.

121 W odniesieniu do żądania stwierdzenia nieważności decyzji zawartej w piśmie księgowego z dnia 10 grudnia 2009 r. należy przypomnieć, że Sąd uznał, iż nie ma potrzeby orzekania w przedmiocie tego żądania oraz iż rozstrzygnięcie o kosztach nastąpi w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (pkt 16 powyżej). Zgodnie z art. 87 § 6 regulaminu postępowania przed Sądem w przypadku umorzenia postępowania rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów zależy od uznania Sądu. W ocenie Sądu w niniejszej sprawie słuszne jest zasądzenie od Komisji także kosztów związanych z żądaniem stwierdzenia nieważności decyzji zawartej w piśmie księgowego.

122 Należy zatem obciążyć Komisję wszystkimi kosztami związanymi z postępowaniem.

Z powyższych względów

SĄD (trzecia izba)

orzeka, co następuje:

1) **Stwierdza się nieważność decyzji Komisji C(2009) 7601 wersja ostateczna z dnia 7 października 2009 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 traktatu WE oraz w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.129 – Transformatory mocy) w zakresie, w jakim dotyczy ona Alstomu.**

2) **Komisja Europejska ponosi koszty związane z postępowaniem.**

Czúcz Labucka Gratsias

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 27 listopada 2014 r.

Podpisy